

Марчук Володимир. Формування системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності. *Економічний дискурс*. 2026. Випуск 1. С. 209-220.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2026-1-20>

УДК 338.43 : 551.583 : 351.82

JEL Classification Q14, Q18, Q54, H84, O31

Марчук Володимир

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ Україна

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0009-0006-0304-1897

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація

Вступ. Для України проблема кліматичної нестабільності є особливо актуальною, оскільки аграрний сектор займає важливе місце у структурі національної економіки та забезпечує значну частку валютних надходжень держави. В умовах кліматичних трансформацій зростає необхідність формування ефективної системи державної підтримки агробізнесу, орієнтованої на адаптацію аграрного виробництва до нових екологічних та економічних умов.

Методи. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, наукової абстракції та інституційного підходу – для дослідження теоретико-прикладних засад формування системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності. Економіко-статистичний, порівняльний і структурно-динамічний методи застосовано для аналізу впливу кліматичних змін на розвиток аграрного сектору, оцінювання ефективності механізмів державної підтримки, розвитку аграрного страхування, цифровізації та адаптації агробізнесу до сучасних ризиків. Методи логічного узагальнення, систематизації та прогнозування використано при обґрунтуванні напрямів удосконалення системи державної підтримки агробізнесу, розвитку цифрових платформ управління, механізмів моніторингу кліматичних ризиків та гармонізації аграрної політики України із принципами Європейського зеленого курсу.

Результати. У результаті дослідження обґрунтовано теоретико-прикладні засади формування системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності та визначено особливості впливу кліматичних ризиків на функціонування аграрного сектору. Встановлено, що сучасна система державної підтримки агробізнесу потребує посилення фінансово-кредитних, страхових, інноваційних та цифрових механізмів адаптації аграрного виробництва до кліматичних змін і кризових факторів. Обґрунтовано напрями удосконалення державної підтримки на основі розвитку кліматично орієнтованих моделей регулювання, цифрових платформ моніторингу ризиків, механізмів аграрного страхування та гармонізації аграрної політики України із принципами Європейського зеленого курсу.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні інтегрованих моделей державної підтримки агробізнесу, орієнтованих на управління кліматичними, фінансовими та воєнними ризиками. Особливого значення набувають дослідження механізмів цифровізації системи державного регулювання, розвитку аграрного страхування, впровадження платформ кліматичного моніторингу та оцінювання ефективності державних програм підтримки аграрного сектору.

Ключові слова: державна підтримка, агробізнес, кліматичні ризики, державне регулювання, сталий розвиток, Європейський зелений курс, інноваційний розвиток, продовольча безпека.

Вступ.

Сучасний розвиток аграрного сектору характеризується посиленням впливу глобальних кліматичних змін, які формують нові виклики для функціонування агробізнесу та забезпечення продовольчої безпеки держави. Підвищення середньорічних температур, зміна режиму опадів, збільшення частоти посух, деградація ґрунтів, дефіцит водних ресурсів та зростання кількості екстремальних погодних явищ негативно впливають на продуктивність сільського господарства та економічну стійкість аграрного виробництва.

Для України проблема кліматичної нестабільності є особливо актуальною, оскільки аграрний сектор займає важливе місце у структурі національної економіки та забезпечує значну частку валютних надходжень держави. В умовах кліматичних трансформацій зростає необхідність формування ефективної системи державної підтримки агробізнесу, орієнтованої на адаптацію аграрного виробництва до нових екологічних та економічних умов.

Кліматичні ризики впливають на всі складові агробізнесу – виробництво, логістику, фінансування, інвестиційну активність та зовнішньоекономічну діяльність. За таких умов державна підтримка виступає важливим інструментом забезпечення стабільності аграрного сектору, стимулювання впровадження кліматично стійких технологій, розвитку систем управління ризиками та підтримки інноваційної діяльності.

Особливого значення набуває адаптація системи державної підтримки до принципів Європейського зеленого курсу, розвитку циркулярної економіки, цифровізації аграрного сектору та впровадження ESG-орієнтованих моделей управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання впливу кліматичних змін на розвиток аграрного сектору, адаптації агробізнесу та формування механізмів державної підтримки досліджували Л. Удова, К. Прокопенко, О. Шевченко, Н. Прокопенко, Ю. Бакун, С. Сідашова, В. Кифяк, Р. Дубінський, Р. Дмитренко, Т. Курман та інші науковці. У їх працях значна увага приділяється проблемам кліматичної адаптації аграрного виробництва, розвитку систем аграрного страхування, фінансової підтримки, цифровізації та інституційного забезпечення сталого розвитку агробізнесу. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування інтегрованої цифрової системи управління кліматичними ризиками, оцінювання ефективності державної підтримки в умовах кліматичної нестабільності та гармонізації механізмів державного регулювання агробізнесу із принципами Європейського зеленого курсу.

Мета.

Метою статті є дослідження теоретико-прикладних засад формування системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності та обґрунтування напрямів її удосконалення.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, наукової абстракції та інституційного підходу – для дослідження теоретико-прикладних засад формування

системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності. Економіко-статистичний, порівняльний і структурно-динамічний методи застосовано для аналізу впливу кліматичних змін на розвиток аграрного сектору, оцінювання ефективності механізмів державної підтримки, розвитку аграрного страхування, цифровізації та адаптації агробізнесу до сучасних ризиків. Методи логічного узагальнення, систематизації та прогнозування використано при обґрунтуванні напрямів удосконалення системи державної підтримки агробізнесу, розвитку цифрових платформ управління, механізмів моніторингу кліматичних ризиків та гармонізації аграрної політики України із принципами Європейського зеленого курсу.

Результати.

Кліматичні зміни суттєво впливають на функціонування аграрного сектору та формують нові ризики для розвитку агробізнесу. Сільське господарство є однією з найбільш залежних від природно-кліматичних умов галузей економіки, тому зміна температурного режиму, порушення водного балансу, збільшення частоти екстремальних погодних явищ і деградація природних ресурсів безпосередньо впливають на ефективність аграрного виробництва. У наукових працях дослідників підкреслюється, що кліматичні зміни поступово трансформують систему аграрного виробництва, посилюють нестабільність продовольчих ринків та потребують переходу до адаптивних моделей розвитку аграрного сектору [1].

Одним із ключових проявів кліматичної нестабільності є підвищення середньорічної температури повітря. За даними Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО), глобальна середня температура у 2024 р. перевищила доіндустріальний рівень більш ніж на 1,5°C, а Україна належить до регіонів, де темпи потепління є вищими за середньосвітові. Науковці зазначають, що підвищення температури супроводжується збільшенням частоти посух, нерівномірним розподілом опадів та дефіцитом водних ресурсів, особливо у південних регіонах України [2].

Для агробізнесу кліматичні зміни означають не лише зниження врожайності, але й суттєве зростання виробничих витрат. Підвищується потреба у використанні зрошувальних систем, ресурсозберігаючих технологій, сучасних засобів захисту рослин та адаптивних сортів сільськогосподарських культур. Науковці підкреслюють, що кліматична нестабільність призводить до зростання фінансових ризиків, ускладнення доступу до інвестиційних ресурсів та підвищення собівартості аграрної продукції [3]. Крім того, екстремальні погодні явища негативно впливають на транспортну та логістичну інфраструктуру, що ускладнює процеси зберігання та реалізації продукції.

Особливо вразливими до кліматичних ризиків залишаються малі та середні аграрні підприємства, які мають обмежений доступ до фінансових ресурсів, страхових механізмів і сучасних технологій. У працях науковців зазначається, що дрібні товаровиробники часто не мають достатніх можливостей для впровадження адаптивних технологій, модернізації виробництва та диверсифікації ризиків [4]. Це посилює необхідність державної підтримки у сфері аграрного страхування, розвитку систем зрошення, стимулювання екологізації виробництва та впровадження цифрових технологій моніторингу кліматичних ризиків.

У сучасних умовах науковці дедалі частіше акцентують увагу на необхідності переходу до моделі кліматично стійкого агровиробництва, яка передбачає поєднання економічної ефективності, екологічної безпеки та адаптивності до змін клімату [5]. Такий підхід включає розвиток точного землеробства, використання ресурсозберігаючих технологій, впровадження систем моніторингу стану ґрунтів і водних ресурсів, а також формування ризик-орієнтованої системи державної підтримки аграрного сектору.

Державна підтримка агробізнесу в умовах кліматичних змін являє собою систему економічних, фінансових, інституційних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення адаптації аграрного сектору до кліматичної нестабільності, підвищення його стійкості та підтримку продовольчої безпеки держави. В умовах посилення глобальних кліматичних викликів роль

державного регулювання суттєво зростає, оскільки аграрне виробництво стає дедалі більш залежним від природно-кліматичних факторів, а ризики втрати врожаю, деградації ґрунтів і порушення водного балансу безпосередньо впливають на стабільність функціонування аграрної економіки.

У наукових працях учених підкреслюється, що економічна природа державної підтримки аграрного сектору в умовах кліматичних змін обумовлена необхідністю компенсації негативного впливу кліматичних ризиків та забезпечення стабільності аграрного виробництва [6]. Науковці зазначають, що державна підтримка має розглядатися не лише як інструмент фінансової допомоги, але і як механізм структурної трансформації аграрного сектору, орієнтований на підвищення його адаптивності до кліматичних змін [7].

Одним із ключових напрямів державної підтримки є компенсація негативного впливу кліматичних ризиків, які проявляються через посухи, паводки, деградацію земель, зниження врожайності та зростання нестабільності аграрних ринків. За оцінками FAO, глобальні економічні втрати аграрного сектору внаслідок природно-кліматичних катастроф упродовж останніх десятиліть перевищили сотні мільярдів доларів США [8]. У зв'язку з цим державна підтримка має забезпечувати розвиток систем аграрного страхування, компенсаційних механізмів та фінансових інструментів мінімізації ризиків.

Суттєвою складовою економічної сутності державної підтримки є забезпечення стабільності аграрного ринку та підтримка доходів аграрних товаровиробників. Кліматичні зміни посилюють нестабільність цінової кон'юнктури, підвищують фінансові ризики та ускладнюють доступ аграрних підприємств до інвестиційних ресурсів. Особливо вразливими залишаються малі та середні господарства, які мають обмежені можливості для диверсифікації ризиків та модернізації виробництва. У зв'язку з цим державна підтримка повинна бути спрямована на забезпечення доступу аграріїв до пільгового кредитування, грантових програм, страхових механізмів та інструментів фінансової стабілізації.

У сучасних умовах науковці дедалі більше акцентують увагу на тому, що державна підтримка має орієнтуватися не лише на компенсацію втрат від кліматичних ризиків, а й на формування довгострокової моделі кліматичної адаптації агробізнесу. Така модель повинна базуватися на поєднанні економічних, екологічних та інституційних механізмів розвитку аграрного сектору, стимулюванні інновацій, розвитку системи моніторингу кліматичних ризиків та інтеграції принципів сталого розвитку у державну аграрну політику.

Сучасні теоретичні підходи до формування системи державної підтримки агробізнесу ґрунтуються на необхідності забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору, підвищення його адаптивності до кліматичних змін та формування ефективного механізму державного регулювання в умовах глобальної економічної нестабільності. У сучасній науковій літературі державна підтримка агробізнесу розглядається як комплекс економічних, фінансових, інституційних та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва, підтримку продовольчої безпеки та стимулювання інноваційного розвитку [9].

Одним із ключових напрямів сучасної теорії державної підтримки є концепція сталого розвитку, яка передбачає поєднання економічних, екологічних та соціальних цілей у процесі функціонування аграрного сектору. Реалізація принципів сталого розвитку передбачає стимулювання екологізації виробництва, підтримку органічного землеробства, розвиток ресурсозберігаючих технологій та впровадження механізмів адаптації аграрного сектору до кліматичних змін.

Важливе місце у формуванні системи державної підтримки займає ризик-орієнтований підхід, який базується на необхідності мінімізації впливу економічних, кліматичних, фінансових і логістичних ризиків на діяльність аграрних підприємств. Науковці зазначають, що в умовах посилення кліматичної нестабільності та воєнних викликів державна підтримка повинна бути спрямована на розвиток механізмів аграрного страхування, компенсаційних програм, фінансових

гарантій та системи управління ризиками [10]. Особливого значення набуває формування превентивних механізмів державного регулювання, орієнтованих на підвищення стійкості агробізнесу до кризових факторів.

Значний вплив на формування сучасної системи державної підтримки агробізнесу має інституційний підхід, який передбачає створення сприятливого середовища для адаптації аграрного сектору до сучасних викликів через розвиток нормативно-правової бази, системи державного регулювання та механізмів фінансової підтримки. Представники інституціоналізму, зокрема Т. Веблен, Дж. Коммонс, Д. Норт, розглядали інститути як основу функціонування економічної системи та важливий чинник забезпечення економічної стабільності [11]. У сучасних умовах інституційний підхід передбачає вдосконалення аграрної політики, розвиток системи державного моніторингу, гармонізацію нормативного середовища із вимогами ЄС та підтримку інституційної модернізації аграрного сектору.

Подальшим розвитком інституціональної теорії став неінституційний підхід, який акцентує увагу на необхідності зниження трансакційних витрат, розвитку системи контрактних відносин, страхування ризиків та цифрових механізмів управління. Науковці наголошують, що ефективність державної підтримки значною мірою залежить від рівня розвитку інституційного середовища, прозорості механізмів розподілу ресурсів та ефективності координації взаємодії між державою, бізнесом і суспільством [12]. У зв'язку з цим сучасна система державної підтримки агробізнесу має орієнтуватися на інтеграцію економічних, екологічних, цифрових та інституційних механізмів розвитку аграрного сектору.

Сучасна система державної підтримки агробізнесу формується як комплекс взаємопов'язаних фінансових, інвестиційних, інноваційних та інституційних механізмів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування аграрного сектору, підвищення його конкурентоспроможності та адаптацію до сучасних економічних і кліматичних викликів. В умовах воєнної економіки, посилення кліматичних ризиків та євроінтеграційних процесів роль державної підтримки суттєво зростає, оскільки саме вона забезпечує можливість збереження виробничого потенціалу аграрного сектору та підтримки продовольчої безпеки держави.

Одним із ключових елементів системи державної підтримки є фінансово-кредитні механізми, які забезпечують доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів та підтримують їх ліквідність. До основних інструментів належать пільгове кредитування, компенсація відсоткових ставок, державні гарантії, грантові програми та підтримка модернізації виробництва. Важливу роль у підтримці аграрного бізнесу відіграє державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», у межах якої аграрні підприємства отримують кредити на фінансування посівної кампанії, закупівлю техніки, поповнення обігових коштів та реалізацію інвестиційних проектів. За даними Міністерства фінансів України, лише у 2024 р. аграрії залучили за цією програмою понад 40 млрд грн кредитних ресурсів.

Поряд із фінансово-кредитною підтримкою важливого значення набувають інвестиційні механізми державного регулювання агробізнесу. Їх реалізація спрямована на модернізацію виробничої інфраструктури, розвиток систем зрошення, підтримку енергоефективних технологій та стимулювання розвитку агропереробки. Особливо актуальним це є в умовах кліматичних змін, коли зростає потреба у впровадженні кліматично стійких технологій виробництва.

За оцінками Світового банку, площі зрошуваних земель в Україні становлять менше 20% від наявного потенціалу, що обумовлює необхідність масштабної модернізації меліоративної інфраструктури [13]. Одночасно державна підтримка спрямовується на стимулювання розвитку переробної галузі, оскільки формування продукції з високою доданою вартістю є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору.

Суттєву роль у сучасній системі державної підтримки відіграють страхові механізми, які покликані мінімізувати негативний вплив кліматичних, виробничих і фінансових ризиків на діяльність аграрних підприємств. До основних інструментів належать аграрне страхування, компенсація страхових платежів, розвиток систем державного перестраховування та підтримка страхування

кліматичних ризиків.

У науковій літературі підкреслюється, що рівень розвитку аграрного страхування в Україні залишається недостатнім, порівняно з країнами ЄС та Північної Америки. За оцінками експертів, в Україні застраховано лише близько 5–7% сільськогосподарських угідь, тоді як у розвинених країнах цей показник може перевищувати 50–70% [14]. Це обумовлює необхідність посилення державної підтримки страхових механізмів та розвитку системи компенсації страхових премій для аграрних товаровиробників.

Країни Європейського Союзу активно впроваджують механізми державної підтримки агробізнесу, орієнтовані на адаптацію аграрного сектору до кліматичних змін, забезпечення екологічної стійкості виробництва та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства. У сучасних умовах державна підтримка аграрного сектору в ЄС розглядається як важливий інструмент реалізації кліматичної політики, розвитку «зеленої» економіки та забезпечення продовольчої безпеки. Основою функціонування системи підтримки виступає Спільна аграрна політика ЄС (Common Agricultural Policy – CAP), у межах якої значна частина фінансових ресурсів спрямовується на стимулювання екологічно орієнтованого виробництва та підтримку інноваційного розвитку агробізнесу.

У програмному періоді 2021–2027 рр. на реалізацію Спільної аграрної політики ЄС передбачено близько 386 млрд євро, з яких понад 40% планується спрямувати на заходи, пов'язані із кліматичною адаптацією та охороною довкілля. Значна частина фінансування використовується для підтримки органічного виробництва, розвитку систем управління ризиками, модернізації аграрної інфраструктури та впровадження кліматично стійких технологій. У країнах ЄС дедалі більшого поширення набувають програми підтримки точного землеробства, ресурсозберігаючих технологій та цифрових систем моніторингу аграрного виробництва.

Важливим елементом сучасної аграрної політики ЄС є фінансування кліматично стійких технологій та підтримка цифровізації аграрного сектору. Європейська комісія активно стимулює впровадження цифрових платформ управління агровиробництвом, супутникового моніторингу, автоматизованих систем контролю ресурсів та технологій точного землеробства. За оцінками Європейської комісії, використання цифрових технологій у сільському господарстві дозволяє знизити витрати ресурсів на 15–20% та підвищити продуктивність виробництва [15]. У країнах ЄС також активно розвиваються цифрові системи простежуваності продукції, що забезпечують контроль якості та безпечності агропродовольчої продукції на всіх етапах ланцюга постачання.

Стратегічним напрямом розвитку аграрної політики ЄС є реалізація Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який передбачає комплексну трансформацію аграрного сектору відповідно до принципів екологічної та кліматичної стійкості. У межах стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork Strategy) ЄС планує до 2030 р. скоротити використання хімічних пестицидів на 50%, зменшити втрати поживних речовин щонайменше на 50%, а також збільшити частку органічного виробництва до 25% сільськогосподарських угідь. Крім того, значна увага приділяється підвищенню енергоефективності, розвитку циркулярної економіки, зниженню викидів парникових газів та підтримці біоекономіки.

Для України європейський досвід державної підтримки агробізнесу має важливе стратегічне значення в контексті євроінтеграції та адаптації аграрного сектору до кліматичних викликів. Гармонізація системи державної підтримки із принципами екологічної та кліматичної політики ЄС передбачає розвиток механізмів підтримки органічного виробництва, впровадження систем управління кліматичними ризиками, стимулювання цифровізації аграрного сектору та модернізацію екологічних стандартів виробництва. У сучасних умовах це стає важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності українського агробізнесу на європейському та світовому ринках.

Формування ефективної системи державної підтримки агробізнесу в умовах кліматичної нестабільності супроводжується низкою економічних, інституційних та організаційних проблем, які

обмежують можливості адаптації аграрного сектору до сучасних викликів. Посилення кліматичних ризиків, військові наслідки для економіки та нестабільність фінансового середовища зумовлюють необхідність модернізації механізмів державного регулювання та підвищення результативності програм підтримки аграрних товаровиробників. Водночас існуюча система державної підтримки не завжди забезпечує належний рівень адаптивності агробізнесу до кліматичних змін та кризових факторів.

Однією з ключових проблем залишається недостатній рівень фінансування програм адаптації аграрного сектору до кліматичних змін. Реалізація заходів, пов'язаних із модернізацією систем зрошення, розвитком кліматично стійких технологій, екологізацією виробництва та впровадженням цифрових рішень, потребує значних інвестиційних ресурсів. Проте в умовах обмежених бюджетних можливостей та високого рівня воєнних витрат державна підтримка часто має фрагментарний характер і не забезпечує довгострокового фінансування адаптаційних програм. Це обмежує можливості аграрних підприємств щодо впровадження сучасних технологій та модернізації виробничої інфраструктури.

Суттєвою проблемою є також слабкий розвиток системи аграрного страхування, яка повинна виконувати функцію мінімізації фінансових втрат від кліматичних ризиків. В Україні рівень страхового покриття аграрного виробництва залишається низьким через недостатню державну підтримку страхових механізмів, високу вартість страхових послуг та обмежений рівень довіри аграріїв до страхових інституцій. У результаті більшість малих і середніх виробників залишаються фінансово незахищеними у випадку посух, паводків, втрати врожаю чи інших природно-кліматичних катастроф.

Поряд із фінансовими обмеженнями важливим стримуючим фактором є низький рівень цифровізації аграрного сектору та системи державного управління. Недостатній розвиток цифрової інфраструктури, електронних реєстрів, систем моніторингу та автоматизованого управління ускладнює процеси адміністрування державної підтримки та знижує ефективність контролю за використанням бюджетних ресурсів. Водночас недостатнє впровадження цифрових технологій у діяльність аграрних підприємств обмежує можливості оперативного реагування на кліматичні ризики та підвищення ефективності виробництва.

Окремою проблемою є недостатня інтеграція екологічної політики у систему державної підтримки агробізнесу. Попри посилення глобальних кліматичних викликів, в Україні ще недостатньо розвинені механізми стимулювання екологічно безпечного виробництва, підтримки органічного землеробства, розвитку циркулярної економіки та впровадження ресурсозберігаючих технологій. Це обмежує можливості переходу аграрного сектору до моделі сталого та кліматично стійкого розвитку.

Суттєвим викликом залишається також обмежений доступ малого та середнього агробізнесу до програм державної підтримки. Дрібні товаровиробники часто мають недостатній рівень фінансових ресурсів, обмежений доступ до кредитування, консультаційної підтримки та сучасних технологій. Крім того, складність процедур отримання державної допомоги та високий рівень адміністративного навантаження знижують ефективність участі малих господарств у програмах підтримки. Це посилює диспропорції у розвитку аграрного сектору та обмежує потенціал розвитку сільських територій.

Негативний вплив на ефективність державної підтримки має також нестабільність нормативно-правового середовища. Часті зміни механізмів державного регулювання, податкових умов, програм підтримки та процедур адміністрування створюють додаткові ризики для аграрного бізнесу та ускладнюють процес стратегічного планування діяльності підприємств. В умовах кліматичної нестабільності та воєнних викликів це посилює невизначеність у функціонуванні аграрного сектору.

Однією з найбільш суттєвих проблем є відсутність комплексної системи моніторингу кліматичних ризиків та оцінювання ефективності державної підтримки. Наразі в Україні недостатньо

розвинені механізми збору, аналізу та інтеграції даних щодо впливу кліматичних факторів на аграрне виробництво, що обмежує можливості формування ризик-орієнтованої аграрної політики. Водночас відсутність системного оцінювання результативності державних програм ускладнює визначення їх економічної ефективності та рівня впливу на стійкість аграрного сектору. У зв'язку з цим актуальним завданням є формування інтегрованої цифрової системи моніторингу кліматичних ризиків, яка забезпечуватиме інформаційну підтримку процесів державного регулювання та адаптації агробізнесу до сучасних викликів.

Удосконалення системи державної підтримки агробізнесу в сучасних умовах має ґрунтуватися на формуванні комплексного механізму адаптації аграрного сектору до кліматичних, економічних та інституційних викликів. Посилення кліматичної нестабільності, необхідність забезпечення продовольчої безпеки та інтеграція України до європейського економічного простору обумовлюють потребу переходу від переважно компенсаційної моделі державної підтримки до моделі, орієнтованої на довгострокову стійкість та інноваційний розвиток агробізнесу.

Одним із ключових напрямів удосконалення державної підтримки є розвиток кліматично орієнтованих моделей підтримки, які мають враховувати специфіку природно-кліматичних ризиків, регіональні особливості виробництва та рівень вразливості аграрних підприємств до змін клімату. У сучасних умовах державна політика повинна бути спрямована не лише на компенсацію втрат від несприятливих погодних явищ, а й на стимулювання превентивних механізмів адаптації аграрного сектору до кліматичних змін. Це передбачає підтримку модернізації систем зрошення, впровадження ґрунтозахисних технологій, розвитку кліматично стійких сортів сільськогосподарських культур та вдосконалення систем управління водними ресурсами.

Важливим напрямом державної підтримки є стимулювання впровадження ресурсоефективних та екологічно безпечних технологій виробництва. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток точного землеробства, використання цифрових систем моніторингу, автоматизації виробничих процесів та технологій раціонального використання природних ресурсів. Підтримка ресурсозберігаючих технологій сприятиме зниженню виробничих витрат, скороченню антропогенного навантаження на довкілля та підвищенню екологічної стійкості аграрного виробництва.

Суттєву роль у забезпеченні стабільності функціонування агробізнесу має відігравати розвиток систем аграрного страхування та механізмів управління ризиками. Формування ефективної системи страхового захисту дозволить мінімізувати фінансові втрати аграрних товаровиробників у випадку природно-кліматичних катастроф, коливань ринкової кон'юнктури та інших кризових факторів. У зв'язку з цим доцільним є розширення програм компенсації страхових платежів, розвиток систем державного перестраховування та впровадження цифрових механізмів оцінювання кліматичних ризиків.

Подальший розвиток аграрного сектору неможливий без активної цифровізації механізмів державної підтримки та управління агробізнесом. Використання цифрових платформ, електронних реєстрів, систем супутникового моніторингу та автоматизованих сервісів управління дозволяє підвищити прозорість державної підтримки, мінімізувати адміністративні витрати та забезпечити більш ефективне використання бюджетних ресурсів. Водночас цифровізація сприяє оперативному моніторингу стану аграрного виробництва та підвищенню якості управлінських рішень у сфері аграрної політики.

Важливим напрямом трансформації системи державної підтримки є гармонізація аграрної політики України із принципами Європейського зеленого курсу. Це передбачає інтеграцію екологічних та кліматичних стандартів у систему державного регулювання, стимулювання розвитку органічного виробництва, підтримку циркулярної економіки, скорочення викидів парникових газів та підвищення енергоефективності аграрного виробництва. У сучасних умовах адаптація до європейських екологічних вимог стає важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності українського агробізнесу на міжнародних ринках.

Окремої уваги потребує розвиток механізмів державно-приватного партнерства, які дозволяють залучати інвестиційні ресурси до модернізації аграрної інфраструктури, розвитку систем зрошення, логістики, цифрових платформ та інноваційних проєктів. Співпраця держави, бізнесу та міжнародних фінансових організацій сприятиме прискоренню технологічної модернізації аграрного сектору та підвищенню його адаптивності до сучасних викликів.

Суттєвого значення набуває формування системи моніторингу кліматичних ризиків, яка забезпечуватиме збір, аналіз та інтеграцію даних щодо впливу кліматичних факторів на аграрне виробництво. Наявність такої системи дозволить підвищити ефективність державного регулювання, забезпечити прогнозування ризиків та своєчасне реагування на кризові явища.

Водночас важливим завданням залишається підтримка малого та середнього агробізнесу, який є найбільш вразливим до кліматичних та фінансових ризиків. Державна підтримка у цьому напрямі має бути спрямована на розширення доступу до фінансових ресурсів, інноваційних технологій, страхових механізмів та консультаційних сервісів.

У сучасних умовах доцільним є створення інтегрованої цифрової системи управління державною підтримкою агробізнесу, яка поєднуватиме аграрні реєстри, системи кліматичного моніторингу, страхові платформи, фінансові сервіси та цифрові механізми оцінювання ризиків. Формування єдиного цифрового середовища дозволить забезпечити прозорість розподілу державної підтримки, підвищити ефективність управління бюджетними ресурсами та створити умови для формування ризик-орієнтованої моделі розвитку аграрного сектору України.

Висновки і перспективи.

Кліматична нестабільність формує нові виклики для розвитку агробізнесу та потребує трансформації системи державної підтримки аграрного сектору. Зміна кліматичних умов, зростання ризиків та необхідність адаптації аграрного виробництва обумовлюють потребу у формуванні сучасної системи державного регулювання, орієнтованої на забезпечення стійкості агробізнесу.

Система державної підтримки агробізнесу повинна базуватися на принципах сталого розвитку, цифровізації, ризик-орієнтованого управління та екологізації виробництва. Особливого значення набуває розвиток механізмів аграрного страхування, підтримка кліматично стійких технологій, стимулювання інноваційної діяльності та гармонізація із європейською екологічною політикою.

Подальше удосконалення державної підтримки агробізнесу має бути спрямоване на формування інтегрованої системи управління кліматичними ризиками, розвиток цифрових платформ державного регулювання та забезпечення ефективної адаптації аграрного сектору до сучасних кліматичних викликів.

Водночас підвищення ефективності державної підтримки потребує посилення координації між державними інституціями, бізнесом, науковими установами та міжнародними організаціями у сфері реалізації кліматично орієнтованої аграрної політики. Важливим завданням є формування довгострокових механізмів фінансування адаптаційних заходів, розвиток системи моніторингу впливу кліматичних змін на аграрне виробництво та забезпечення доступу аграрних товаровиробників до сучасних цифрових, фінансових та інноваційних інструментів.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності агробізнесу, зміцненню продовольчої безпеки держави та формуванню стійкої моделі розвитку аграрного сектору в умовах глобальних кліматичних трансформацій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні інтегрованих моделей державної підтримки агробізнесу, орієнтованих на управління кліматичними, фінансовими та воєнними ризиками. Особливого значення набувають дослідження механізмів цифровізації системи державного регулювання, розвитку аграрного страхування, впровадження платформ кліматичного моніторингу та оцінювання ефективності державних програм підтримки аграрного сектору. Перспективним напрямом є також гармонізація системи державної підтримки агробізнесу із

принципами Європейського зеленого курсу, розвиток кліматично стійких технологій та формування механізмів державно-приватного партнерства у сфері модернізації аграрної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Удова Л. О., Прокопенко К. О., Дідковська Л. І. Вплив зміни клімату на розвиток аграрного виробництва. *Економіка і прогнозування*. 2014. №3. С. 107–120.
2. Шевченко О. В. Вплив кліматичних змін на сільськогосподарське землекористування в Україні. *Збалансоване природокористування*. 2023. №4. С. 108–114. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2023.292345>.
3. Прокопенко Н. Моделювання впливу невизначеності на аграрний сектор: науково-методичні основи та сценарії розвитку. *Innovation and Sustainability*. 2024. №4. С. 103–111. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.4.103.111>.
4. Бакун Ю., Сідашова С. Організаційна модель дорадчого супроводу адаптації суб'єктів господарювання агропромислового виробництва до зміни клімату. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №2. С. 210–220. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-280-2-36>.
5. Погріщук О. Глобальні трансформації та їх вплив на розвиток аграрного сектору: кліматичні, демографічні та технологічні детермінанти. *Development Service Industry Management*. 2025. №1. С. 354–359. DOI: <https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1-48>.
6. Кифяк В., Дубінський Р. Інституційна система сталого розвитку аграрного сектору: механізм адаптації в умовах флуктуацій. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №1 (48). С. 220–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-31>.
7. Дмитренко Р. М. Напрями реалізації стратегії державної підтримки аграрного бізнесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. №11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.17>. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/5038/5082> (дата звернення: 16.03.2026).
8. Григорук П., Співак В. Аналіз сучасного стану аграрного сектору економіки України в контексті забезпечення економічної безпеки. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2026. №1. С. 40–54. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2026-15-6>.
9. Курман Т. Аграрні відносини у сфері фінансової підтримки агробізнесу: новели і проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №1. С. 283–287. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.50>.
10. Бездушна Ю. С., Морозова А. М., Попко Є. Ю. Державна підтримка агробізнесу в умовах війни : посібник-практикум. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2022. 156 с.
11. Радіонов Ю. Д. Інституціональна теорія в розвитку економічної науки. *Економіка України*. 2021. Т. 64, №4 (713). С. 30–50. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.04.030>.
12. Котвицька Н. М., Турчиняк І. Я. Інституційні та ціннісні чинники формування ефективної системи державного фінансового контролю земельних відносин. *Академічні візії*. 2026. №51. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15678432>.
13. World Bank. Ukraine: Irrigation and Drainage Strategy. Washington, DC : World Bank Group, 2020. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/867301600564542817/ukraine-irrigation-and-drainage-strategy> (дата звернення: 06.03.2026).
14. Новак І. М., Соколюк С. Ю., Коротєєв М. А., Харенко А. О. Геопросторовий підхід до оцінки аграрних ризиків та ефективності страхування в Україні. *Економічна парадигма*. 2025. Т. 2, №10 (102). С. 228–237. DOI: [https://doi.org/10.55865/2786-5891-2025-2-10\(102\)-228-237](https://doi.org/10.55865/2786-5891-2025-2-10(102)-228-237).
15. European Commission. Digital Technologies for Agriculture and Rural Areas. Brussels : European Commission, 2023. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-agriculture> (дата звернення: 06.03.2026).

Статтю отримано: 09.03.2026 / Рецензування 26.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Volodymyr Marchuk

Postgraduate Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0009-0006-0304-1897

FORMATION OF A STATE SYSTEM OF SUPPORT FOR AGRIBUSINESS IN CONDITIONS OF CLIMATE INSTABILITY

Abstract

Introduction. For Ukraine, the problem of climate instability is particularly relevant, since the agricultural sector occupies an important place in the structure of the national economy and provides a significant share of the state's foreign exchange earnings. In the context of climate transformations, there is a growing need to form an effective system of state support for agribusiness, focused on adapting agricultural production to new environmental and economic conditions.

Methods. In the research process, a complex of general scientific and special methods of scientific knowledge was used, in particular, the methods of theoretical generalization, system analysis, scientific abstraction and institutional approach - to study the theoretical and applied principles of forming a system of state support for agribusiness in conditions of climatic instability. Economic-statistical, comparative and structural-dynamic methods were used to analyze the impact of climate change on the development of the agricultural sector, assess the effectiveness of state support mechanisms, the development of agricultural insurance, digitalization and adaptation of agribusiness to modern risks. Methods of logical generalization, systematization and forecasting were used to substantiate the directions of improving the system of state support for agribusiness, the development of digital management platforms, mechanisms for monitoring climate risks and the harmonization of Ukraine's agricultural policy with the principles of the European Green Deal.

Results. As a result of the study, the theoretical and applied principles of forming a system of state support for agribusiness in conditions of climatic instability were substantiated and the features of the impact of climatic risks on the functioning of the agricultural sector were determined. It was established that the modern system of state support for agribusiness requires strengthening of financial and credit, insurance, innovation and digital mechanisms for adapting agricultural production to climate change and crisis factors. The directions of improving state support based on the development of climate-oriented regulatory models, digital platforms for monitoring risks, agricultural insurance mechanisms and harmonization of Ukraine's agricultural policy with the principles of the European Green Deal were substantiated.

Discussion. Prospects for further research include the development of integrated models of state support for agribusiness, focused on managing climate, financial and military risks. Of particular importance are studies of mechanisms for digitalization of the state regulatory system, development of agricultural insurance, implementation of climate monitoring platforms and assessment of the effectiveness of state support programs for the agricultural sector.

Keywords: state support, agribusiness, climate risks, state regulation, sustainable development, European Green Deal, innovative development, food security.

References

1. Udova, L.O., Prokopenko, K.O., & Didkovska, L.I. (2014). Vplyv zminy klimatu na rozvytok ahramoho vyrobnytstva [Impact of climate change on agricultural production development]. *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economy and Forecasting], 3, 107–120. <https://doi.org/10.15407/eip2014.03.107>. [in Ukr.].
2. Shevchenko, O.V. (2023). Vplyv klimatychnykh zmin na silskohospodarske zemlekorystuvannia v Ukraini [Impact of climate change on agricultural land use in Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia* [Balanced Nature Using], 4, 108–114. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2023.292345>. [in Ukr.].
3. Prokopenko, N. (2024). Modeliuvannia vplyvu nevyznachenosti na ahramnyi sektor: naukovo-metodychni osnovy ta stsenarii rozvytku [Modeling the impact of uncertainty on the agricultural sector: Scientific-methodological foundations and development scenarios]. *Innovation and Sustainability*, 4, 103–111. <https://doi.org/10.31649/ins.2024.4.103.111>. [in Ukr.].
4. Bakun, Yu., & Sidashova, S. (2020). Orhanizatsiina model doradchoho suprovodu adaptatsii subiektiv hospodariuvannia ahropromysloвого vyrobnytstva do zminy klimatu [Organizational model of advisory support for adaptation of agro-industrial enterprises to climate change]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences], 2, 210–220. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-280-2-36>. [in Ukr.].
5. Pohrishchuk, O. (2025). Hlobalni transformatsii ta yikh vplyv na rozvytok ahramoho sektoru: klimatychni, demohrafichni ta tekhnolohichni determinanty [Global transformations and their impact on agricultural sector development: Climatic, demographic and technological determinants]. *Development Service Industry Management*, 1, 354–359. <https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1-48>. [in Ukr.].
6. Kyfiak, V., & Dubinskyi, R. (2024). Instytutysiina sistema staloho rozvytku ahramoho sektoru: mekhanizm adaptatsii v umovakh fluktuatsii [Institutional system of sustainable development of the agricultural sector: Adaptation mechanism under fluctuations]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 1 (48), 220–227. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-31>. [in Ukr.].

7. Dmytrenko, R.M. (2024). Napriamy realizatsii stratehii derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho biznesu [Directions for implementation of the strategy of state support for agrarian business]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.17>. Retrieved from <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5038/5082> [in Ukr.].
8. Hryhoruk, P., & Spivak, V. (2026). Analiz suchasnoho stanu ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky [Analysis of the current state of the agricultural sector of Ukraine's economy in the context of economic security]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 1, 40–54. <https://doi.org/10.31891/mdes/2026-15-6>. [in Ukr.].
9. Kuryman, T. (2023). Ahrarni vidnosyny u sferi finansovoi pidtrymky ahrobiznesu: novely i problemy pravovoho zabezpechennia v umovakh voiennoho stanu [Agrarian relations in the field of financial support of agribusiness: Novelties and problems of legal support under martial law]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo* [Analytical and Comparative Jurisprudence], 1, 283–287. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.50>. [in Ukr.].
10. Bezдушна, Yu.S., Morozova, A.M., & Popko, Ye.Yu. (2022). *Derzhavna pidtrymka ahrobiznesu v umovakh viiny: posibnyk-praktykum* [State support of agribusiness under wartime conditions: Practical guide]. Kyiv: NNTs «IAE».
11. Radionov, Yu.D. (2021). Instytutsionalna teoriia v rozvytku ekonomichnoi nauky [Institutional theory in the development of economic science]. *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], 64, 4 (713), 30–50. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.04.030>. [in Ukr.].
12. Kotvytska, N.M., & Turchyniak, I.Ya. (2026). Instytutsiini ta tsinnisni chynnyky formuvannia efektyvnoi systemy derzhavnogo finansovoho kontroliu zemelnykh vidnosyn [Institutional and value factors in the formation of an effective system of state financial control of land relations]. *Akademichni vizii* [Academic Visions], 51. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15678432>. [in Ukr.].
13. World Bank. (2020). *Ukraine: Irrigation and drainage strategy*. Washington, DC: World Bank Group. Retrieved from <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/867301600564542817/ukraine-irrigation-and-drainage-strategy>.
14. Novak, I.M., Sokoliuk, S.Yu., Korotieiev, M.A., & Kharenko, A.O. (2025). Heoprosstorovi pidkhid do otsinky ahrarnykh ryzykiv ta efektyvnosti strakhuvannia v Ukraini [Geospatial approach to assessment of agrarian risks and insurance efficiency in Ukraine]. *Ekonomichna paradyhma* [Economic Paradigm], 2, 10 (102), 228–237. [https://doi.org/10.55865/2786-5891-2025-2-10\(102\)-228-237](https://doi.org/10.55865/2786-5891-2025-2-10(102)-228-237). [in Ukr.].
15. European Commission. (2023). *Digital technologies for agriculture and rural areas*. Brussels: European Commission. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-agriculture>.

Received: 03.09.2026 / Review 04.26.2026 / Accepted 04.30.2026

